

mr. art. JASMINKA PODGORSKI □ Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb

Uvod. Muzej za umjetnost i obrt (MUO), s najvećim i najbogatijim fondusom u Hrvatskoj, naša je najvažnija nacionalna umjetnička i kulturno-povijesna institucija, mjesto koje je fokalna točka kulturnog života grada te svojom dugogodišnjom intenzivnom i bogatom djelatnošću obogaćuje, educira i okuplja publiku svih generacija. Osnovan je 1880. na inicijativu Društva umjetnosti i njegova tadašnjeg predsjednika Izidora Kršnjavija kao jedna od prvih institucija takve vrste u Europi sa zadaćom očuvanja tradicionalnih vrijednosti narodnog obrta i stvaranja nove estetske kulture građanskog sloja. Nakon osnutka Muzej se nalazio u zgradi na uglu Gajeve i Hebrangove ulice te je nekoliko mjeseci kasnije, kada je Zagreb pogodio snažan potres, oštećen i zatvoren. Ponovo se otvara u raskošnoj historicističkoj zgradi koju je 1888. projektirao arhitekt Herman Bollé. Uz Muzej je osnovana i Obrtna škola, današnja Škola primijenjene umjetnosti i dizajna. Ravnatelji i djelatnici Muzeja svojim su zalaganjem i radom uvelike utjecali na razvoj muzejske struke. Zahvaljujući prikupljenoj građi iz nukleusa Muzeja za umjetnost i obrt, osnovani su mnogi važni zagrebački muzeji: Tehnički muzej Nikola Tesla, Etnografski muzej, Moderna galerija (danas Nacionalni muzej moderne umjetnosti) i drugi. Muzej za umjetnost i obrt ujedno je i mjesto u kojemu je začeta profesionalna konzervatorsko-restauratorska briga o umjetninama ovog dijela Hrvatske.¹

Muzejska riznica obuhvaća predmete lijepih i primijenjenih umjetnosti u vremenskom rasponu od 14. do 21. stoljeća. Unutar zbirke namještaja, metala, tekstila i modnog pribora, keramike, stakla, slikarstva, kiparstva, satova, fotografije i fotografske opreme, glazbenih instrumenata, grafičkoga i industrijskog dizajna, arhitekture, bjelokosti, tiskarstva i knjigoveštva, oslikane i tiskane kože, devocionalija, pribora za pušenje i igračaka nalazi se više od 100 000 predmeta.² U stalnom postavu javnosti je bilo predstavljeno 3000 najkvalitetnijih i najzanimljivijih predmeta umjetničke i obrtničke proizvodnje od gotike do *art décoa*, zajedno s predmetima suvremenih autora. O tako raznovrsnoj građi brinu se četiri muzejske specijalizirane restauratorske radionice. U prizemlju Muzeja, u izložbenim dvoranama, održavaju se raznovrsne tematske, monografske, retrospektivne i druge izložbe.

Godine 2020. Muzej je proslavio 140. obljetnicu svojega osnutka. Obilježavanju te godišnjice prethodile su velike pripreme. Dizajniran je novi vizualni identitet Muzeja, novi logotip, razni suveniri, a redizajniran je i ulazni dio. U ob-

sl.1. Urušeni dimnjaci na krovu MUO-a. Fotografirala Jasminka Podgorski (ožujak 2020.).

sl.2. Urušeni svod hodnika drugog kata u MUO-u. Fotografirala Jasminka Podgorski (ožujak 2020.).

¹ Jasminka Podgorski, „Očuvanje, konzervacija i restauracija polikromne skulpture iz fundusa u Muzeju za umjetnost i obrt”, *Analiz galerije Antuna Augustinčića 38-39* (Klanjec: Galerija Antuna Augustinčića, 2019.), 497-517.

² Više u: Muzej za umjetnost i obrt, *Zagreb 1880. – 2010: vodič*, ur. A. Galić, M. Gašparović (Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 2010.).

sl.3. Oštećeni predmet u stalnom postavu MUO-a. Fotografirala Jasminka Podgorski (ožujak 2020.).

sl.4. Oboreni sat u stalnom postavu. Fotografirala Jasminka Podgorski (ožujak 2020.).

sl.5. Evakuirane barokne skulpture premještene u prizemlje. Fotografirala Jasminka Podgorski (travanj 2020.).

novljenim dijelovima stalnog postava u veljači 2020. javnosti su predstavljeni novi postavi Zbirke dizajna, Zbirke starije fotografije, Zbirke novije fotografije te dvije izložbe – *Donacija Jelka Yureshe* i *Made in*. Muzej je imao još niz planova za budućnost koji su iznenada i neočekivano promijenjeni.

Posljedice zagrebačkog potresa

Dana 22. ožujka 2020. Zagrepčane je u 6:24 probudio snažan potres magnitude 5,5 prema Richteru, s epicentrom 7 km sjeverno od Zagreba. Potres, kao i niz naknadnih podrhtavanja koja su uslijedila uzrokovali su velika oštećenja na građevinama u središtu grada, među kojima i na zgradi MUO-a. Promatrajući Muzej s trga, vanjska fasada zgrade izgledala je gotovo neoštećena, kao i fasade na mnogim drugim zgradama. Međutim, nastala su oštećenja na zabatu, s kojega su pali kameni dekorativni elementi, a narušena je i statika zabata koji je izgledao nagnut prema naprijed.

U unutrašnjosti zgrade – apokaliptični prizori! Pri potresu su najveća oštećenja nastala u južnom krilu. Zbog jakih i snažnih vibracija urušili su se dimnjaci koji su pri padu probili krov i prouzročili urušavanje svoda hodnika na drugom katu. (sl.1.) Hodnik povezuje radne sobe kustosa, restauratorske radionice, pojedine depoe, sobu u kojoj je cjelokupan informatički sustav koji omogućuje održavanje vitalnih funkcija Muzeja. U spomenutom je prostorijama radila trećina muzejskih djelatnika i hodnik je radnim danom bio iznimno frekventan. Zaista je sretna okolnost da se potres dogodio u rano nedjeljno jutro, čime je izbjegnuta opasnost od stradanja nekoga od djelatnika. Na hodniku su duž zidova bili smješteni i muzejski predmeti poput ormara, zrcala i strojeva za šivanje, koji su potpuno uništeni. (sl.2) Težina tona cigli i otpale žbuke izazvala je napuknuće svoda hodnika i na prvom katu, po cijeloj njegovoj dužini, uključujući ne samo stalni postav već i dio koji povezuje fotoateljier i muzejske čuvaonice. Zbog otvorenih rupa u krovu i urušenog stropa kiša i snijeg koji su padali idućih dana uzrokovali su poplavlivanje.

U svim prostorijama, kroz sva tri kata, na zidovima su nastale brojne pukotine, otpale su velike količine žbuke i sve je bilo prekriveno debelim slojem prašine. Istaknuti dio južnog krila zgrade, koji je okrenut prema dvorištu, gotovo se odvojio. Stubište koje polazi iz atrija statički se narušilo.

Na trećem katu stalnog postava u vitrinama su zatečeni pojedini oboreni i polomljeni predmeti od stakla, keramike i porculana. (sl.3.) Također su srušeni i pojedini predmeti iz zbirke metala i zbirke bjelokosti, no nisu znatnije stradali, kao ni predmeti iz zbirke tekstila. Međutim, znatna su oštećenja bila vidljiva na zbirci satova. Tabernakul-satovi s teškim metalnim mehanizmom unutar kućišta od tankoga politiranog drva, staklenih vrata i krhkih dekorativnih elemenata, kao i dva velika samostojeća sata, zbog pada su pretrpjeli teške lomove. (sl.4.)

sl.6. Evakuacija predmeta iz Zbirke starije fotografije i Zbirke novije fotografije. Fotografirala Jasminka Podgorski (travanj 2020.).

sl.7. Pakiranje predmeta u depou Zbirke kiparstva. Fotografirao Vedran Benović (srpanj 2021.)

Na galeriji drugog kata stalnog postava izložene su se slike suvremenih autora nakrivile, ali nisu bile oštećene. U postavu su zatečeni i oboreni kutni dio garniture za sjedenje, kutni ormarić te skulptura lučonoše čiji se stakleni dio razbio. Keramička vaza na kovanom stalku, koja je djelo Obrtne škole, srušena je i razbijena na komade. Zbog jakih su se vibracija dijelovi izloženog kamina odvojili te ga je nakon toga bilo nužno rastaviti.

Na galeriji prvog kata izložene su slike starih majstora, koje su se također nakrivile, ali nisu stradale. U postavu sakralne umjetnosti zatečene su oborene barokne skulpture s odlomljenim dijelovima. Osim nekoliko lomova, većinom su se odvojili dijelovi koji su izvorno zalijepljeni, ruke kipova i dijelovi draperije. Jedan od predmeta koji je jače stradao jest krilni oltar iz Vrbovca iz 1500. Oltar je bio pričvršćen za zid, ali je zbog vibracija pukla spona koja ga je držala, vjerojatno od starosti materijala, što je dovelo do lomova.

Palača Anke Gvozdanović na Gornjem gradu sagrađena je krajem 18. stoljeća na gradskom bedemu. Posljednji su joj vlasnici bili Dragutin pl. Gvozdanović i njegova supruga Anka, koja je palaču darovala gradu Zagrebu, a zatim ju je grad predao na skrb Muzeju. Zbog potresa su na arhitekturi te građevine nastala brojna oštećenja. Interijer palače, koji dokumentira kulturu življenja imućnijega građanstva u Zagrebu krajem 19. i početkom 20. stoljeća, obuhvaća 1150 predmeta, ambijentalno postavljenih, od kojih je stradalo njih 19.

Spašavanje umjetnina i saniranje

U prvim satima i danima nakon prvog potresa i daljnjih potresa slabijeg intenziteta koji su se ponavljali iz dana u dan bilo je nužno osigurati pojedine rizične dijelove zgrade i odrediti koridore kretanja. Izvedene su hitne intervencije, s krova su uklonjeni komadi cigli i crjepova koji su prijetili padanjem. Dio ostalog svoda na drugom katu, kao i svod hodnika na prvom katu, kojima je prijetilo urušavanje, osigurani su potpornjima što su ih postavili vatrogasci. Zbog opasnosti od padanja dijelova s krova osiguran je i natkriven ulaz u Muzej.

Nakon što su građevinu pregledali statičari, određeni su koridori kroz koje je bilo sigurno prolaziti. Organizirana je evakuacija predmeta u malim skupinama i uz dogovorene zadatke kako bi se zbog svakodnevnih podrhtavanja tla posao što brže obavio te zadržavanje u prostoru bilo što kraće. Drugi su razlog bile i epidemiološke mjere zbog pandemije Covida-19, koje su dopuštale rad uz minimalan broj djelatnika, pod maskama i uz održavanje razmaka. Iz stalnog postava na trećem katu iz vitrina su djelomično izvađeni predmeti od stakla, porculana i keramike te su zapakirani i smješteni u kutije. Barokne su skulpture premještene u prizemlje, a u ostalim su dijelovima stalnog postava predmeti polegnuti i zaštićeni. (sl.5.) Iznošenje više predmeta nije bilo moguće. Naime, prostorije čuvaonica također su pretrpjele oštećenja i prostorno su bile potpuno pune. Naime, u muzejske zbirke svake godine kontinuirano pristižu nove akvizicije, zbog čega u svim prostorijama kronično nedostaje slobodnog prostora.

Radi omogućavanja pristupa, s hodnika drugog kata uklonjene su cigle i građevinska štuta, zatvorene su rupe u krovu, uklonjeno je 15 dimnjaka, rizični su dijelovi zgrade učvršćeni. Obavljeno je detaljno fotografiranje stanja, a statičari su pregledali i dokumentirali oštećenja.

Slijedilo je čišćenje stalnog postava i zaštita predmeta. Svaki je oštećeni predmet najprije fotografiran u stanju u kojemu je zatečen, a zatim su fotografirana njegova oštećenja. Kako bi se sagledali razmjeri oštećenih predmeta, uslijedilo je ispunjavanje formulara za popis štete od potresa na pokretnim kulturnim dobrima Ministarstva kulture RH. U njima je trebalo navesti stanje umjetnine prije oštećenja, opisati vrste oštećenja, dati prijedlog konzervatorsko-restauratorskih zahvata, troškovnik radnih sati i materijala s fotografijama zatečenog stanja te opisati način na koji je predmet pohranjen.

Radi uvida u novo stanje predmeta, odrađene su i revizije zbirke koje je Muzej prema Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara dužan napraviti nakon katastrofa u kojima su umjetnine ugrožene i oštećene. Svakako je to bilo i vrijeme za informiranje i razmatranje načina izlaganja predmeta i njihova osiguranja od takvih ugroza te za promi-

šljanje načina zaštite umjetnina u budućnosti s obzirom na vrstu materijala od kojega su izrađene. Jednako tako, razmotreni su i primjeri pohranjivanja koji su se u ovom potresu pokazali kao dobar način zaštite i pohrane predmeta te postali smjernica za daljnje zbrinjavanje umjetnina.

Sljedeća faza obuhvatila je čišćenje i uređivanje depoa, dokumentiranje oborenih i oštećenih predmeta, opravljanje i zaštitu građe. (sl.6.) Zbog učestalih svakodnevnih podrhtavanja tla predmete je trebalo dodatno osigurati vezanjem, stavljanjem u kutije, fiksiranjem, označavanjem kutija inventarnim brojevima i zaštićivanjem. Uz brojna pisma potpore, u Muzej je stigla i donacija čvrstih kartonskih kutija. Zahvaljujući angažmanu Lady Jadranke Beresford-Peirse, nositeljice zaklade The International Trust for Croatian Monuments, donacija se pokazala izuzetno korisnom pomoći pri saniranju predmeta u tim kaotičnim trenucima. Nažalost, krajem godine, 29. prosinca 2020., dogodio se novi potres magnitude 5,0 po Richteru s epicentrom u Petrinji, koji se vrlo snažno osjetio i u Zagrebu. Na zgradi Muzeja nastala su nova oštećenja, pukotine na zidovima, ali ovaj put nije stradao nijedan predmet.

U potresu je oštećeno 180 predmeta u Muzeju. Sumiranjem svih oštećenja utvrđeno je da je samo nekoliko predmeta od stakla i sadre nepovratno uništeno, dok se svi ostali mogu restaurirati. Na određenom broju oštećenih predmeta već su obavljani konzervatorsko-restauratorski radovi.

U tom iznimno zahtjevnom, stresnom i nesigurnom razdoblju golem su posao odradili djelatnici Muzeja, tehnička služba, uprava, konzervatori-restauratori, kustosi itd. Otežavajuća okolnost bila je pandemija Covida-19, koja je ograničavala rad i od koje su oboljeli mnogi djelatnici. S dolaskom zime zbog oštećenih dimnjaka u Muzeju nije bilo grijanja, ali i u tim se uvjetima nastavilo raditi.

Unatoč svim nedaćama, okolnostima i poslovima, Muzej je iznova otvorio vrata i nastavio sa svojom izložbenom djelatnošću. Izložbeni prostor u prizemlju dvorišnog krila zgrade ostao je neoštećen te su prema programu u njemu realizirane ove izložbe: *Svjetlan Junaković: Breaking News*; *Paulina Jazvić: Top Dog / Underdog*; *Koraljka Kovač: Unutrašnji prostori*. Umjesto planirane obljetničke izložbe u povodu 140. obljetnice osnutka Muzeja, rodila se ideja potaknuta novonastalim okolnostima. U oštećenim izložbenim dvoranama u prizemlju u studenom 2020. otvorena je izložba *Protreseni MUO: Od potresa do potresa 1880. – 2020.*, s popratnom publikacijom. Uz predstavljanje povijesti skupljanja građe, navođenje kronološki važnih događaja i institucija koje su bile smještene u zgradi Muzeja, zagrebačkih muzeja koji su osnovani prema građi prikupljenoj u MUO-u, na izložbi su prezentirani i statistički podaci o svemu što su zgrada Muzeja, zbirke i djelatnici proživjeli u prethodnim mjesecima: 27 rupa na krovu, 250 m² popravljenog krova, 15 srušenih dimnjaka, šest oštećenih depoa, četiri pregleda statičara i 11 vatrogasaca, 19 restauriranih predmeta, 23 posude za skupljanje kišnice, 24 podupirača, 300 m plastične folije za prekrivanje, „tri sloja odjeće koju nose kustosi da im nije hladno“ itd.³

Početak ljeta otvorena je muzejska izložba *Milan Vulpe: Dekodiranje*, kojom će nakon završetka njezina trajanja Muzej zatvoriti svoja vrata.

Analizom i procjenom svih oštećenja utvrđeni su razmjeri štete koji ne dopuštaju daljnju djelatnost unutar zgrade. Muzeju slijedi nova prekretnica, pothvat koji će biti upisan u njegovu povijest – potpuna obnova. Taj golemi projekt u prvom će fazi biti financiran sredstvima Fonda solidarnosti Europske unije. Radi vrednovanja poslova obnove i dokumentiranja za potrebe izrade dokumentacije vezane za obnovu Muzeja, provedena su i elaborirana povijesno-umjetnička istraživanja koja su obavili muzejski kustosi. Konzervatorsko-restauratorska i prirodoslovna istraživanja drvenih dijelova unutrašnje arhitekture u atriju i metalnih dijelova u cijelome Muzeju obavile su muzejske restauratorice. Uslijedio je novi izazov i posao. Kako bi se provela obnova, Muzej mora biti potpuno iseljen, što znači preseljenje više od 100 000 predmeta na novu lokaciju, preseljenje inventara radnih prostora, arhiva, dokumentacije i, na kraju, djelatnika iz zgrade Muzeja. Grad je Muzeju privremeno dodijelio prostor u koji će biti prenesen dio zbirke. Prostor se trenutačno oprema policama kako bi se predmeti što adekvatnije pohranili. U Muzeju se provodi sustavno pakiranje, obilježavanje i transportiranje te pohrana građe. Radi što bolje zaštite, predmeti su, ovisno o vrsti materijala izrade, smješteni i učvršćeni u plastičnim i kartonskim kutijama ili u onima od beskišelnog materijala te u metalnim ormarima. Predmeti većih dimenzija polegnuti su na police i učvršćeni. Tri velika oltara u stalnom postavu sakralne umjetnosti, visoka nekoliko metara, rastavljena su na dijelove, od kojih su dva rastavljena prvi put nakon 1990-ih, kada je postavljen sadašnji postav. (sl.7.) U novom prostoru oltari će biti ponovo sastavljeni i zaštićeni. Također se iseljavaju i svi radni prostori, a većina djelatnika se do završetka obnove seli u prostore Muzeja suvremene umjetnosti.

Muzej za umjetnost i obrt, kao i drugi muzeji u Zagrebu, već je niz godina suočen s brojnim problemima koji su nakon ovog potresa kulminirali. Naime, muzejska je zgrada sagrađena krajem 19. stoljeća prema ondašnjim zahtjevima i pravilima struke⁴, zbog čega danas ne udovoljava standardima suvremenog muzeja. Posljednja velika rekonstrukcija Muzeja izvedena je 1980-ih godina. U MUO svake godine donacijama ili otkupima pristižu novi predmeti, zbog čega su čuvaonice odavno prostorno nedostatne. Neadekvatan smještaj depoa i restauratorskih radionica, premale prostorije, ograničen pristup za manevriranje i transport, mnoštvo stuba i nedostatak teretnog dizala, neodgovarajući mikroklimatski uvjeti u čuvaonicama i stalnom postavu, izostanak protupožarne zaštite itd. – sve su to ozbiljne otežavajuće okolnosti. Usto, podrumске prostorije u kojima se nalaze čuvaonice pojedinih zbirki, restauratorska

sl.8. Rastavljanje oltara u stalnom postavu MUO-a. Fotografirala Jasminka Podgorski (srpanj 2021.).

sl.9. Depot Boijmans Van Beuningen u Rotterdamu. Izvor: Depot Boijmans Van Beuningen, <https://www.boijmans.nl/en/depot>

³ *Protreseni MUO: Od potresa do potresa 1880. – 2020.* (Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 2021.).

⁴ Marina Bagarić, „Zgrada Muzeja za umjetnost i obrt“, neobjavljeni tekst za monografiju Muzeja za umjetnost i obrt (Zagreb, 2021.).

radionica za namještaj i prostori tehničke službe Muzeja izloženi su povremenim poplavama. Sve to zahtijeva novo promišljanje budućega unutrašnjeg oblikovanja muzejskog prostora.

Od ukupno 21 muzejske zbirke trenutačno su na novu lokaciju, u čvrsto građeni objekt, preseljeni predmeti 16 zbirki, što je svakako zasad bolji i sigurniji smještaj od muzejskih prostorija. Objekt je opremljen protupožarnom i sigurnosnom zaštitom i zaštićen od svjetlosnog zračenja. Sustavom klimatizacijskih uređaja u prostoru pohrane moguće je regulirati temperaturu. Međutim, nedostaje važan segment preventivne zaštite – mikroklimatski standardi koji omogućuju održavanje stabilne temperature i relativne vlažnosti zraka, nužnih za pravilnu pohranu i očuvanje. U istom su prostoru smješteni predmeti raznovrsne građe i od različitih materijala koji zahtijevaju i različite mikroklimatske uvjete te je pred nama novi izazov: kako osigurati optimalne uvjete čuvanja i time spriječiti nastanak promjena i oštećenja na umjetninama.

Potres koji se dogodio podsjetio nas je na kakvom seizmički nestabilnom području živimo te na to da je zgrada Muzeja iznimno osjetljiva na takve katastrofe. Nastala šteta velikih je razmjera i trenutačna je situacija teška i kompleksna, ali istodobno je otvorena nova prilika i perspektiva za budućnost. Kompletna rekonstrukcija i obnova muzejske zgrade trebala bi biti temelj za nova kvalitetna rješenja u skladu sa suvremenim zahtjevima i muzejskim standardima današnjice. Kvalitetno rješenje pohrane zbirki ogleđa se u uvjetima definiranim svim pravilima i standardima čuvanja, ali i njihove prezentacije. Naime, MUO, kao i većina ostalih muzeja u Zagrebu i u Hrvatskoj, u mogućnosti je pokazati samo mali dio fundusa, 5 – 7 %, dok je sva ostala građa skrivena od očiju javnosti, u čuvaonicama. Samo je mali broj predmeta povremeno izložen. Koliko atraktivan može biti i taj skriveni dio nacionalnog blaga potvrđuju primjeri mnogih svjetskih muzeja koji su svoje čuvaonice otvorili javnosti. Najnoviji primjer vrhunske pohrane umjetnina uz originalnu prezentaciju javnosti jest novosagrađeni Depot Boijmans Van Beuningen u Rotterdamu, koji svojom originalnom i samoodrživom arhitekturom daje atraktivan doprinos vizuri grada i promišljeno je isplativ projekt buduće turističke strategije grada Rotterdama.⁵ (sl.9.)

Obnova koja očekuje MUO, kao i ostale stradale zagrebačke muzeje, prilika je za nova promišljanja, rješenja i ulaganja u muzeje i velik je doprinos očuvanju i promoviranju naše kulturne baštine za buduća vremena.

LITERATURA

1. *Anali galerije Antuna Augustinčića* 38-39. Klanjec: Galerija Antuna Augustinčića, 2019.
2. Bagarić, Marina. *Zgrada Muzeja za umjetnost i obrt*. Zagreb: 2021.
3. Muzej za umjetnost i obrt. *Zagreb 1880. – 2010: vodič*. Ur. A. Galić i M. Gašparović. Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 2010.
4. *Protreseni MUO: Od potresa do potresa 1880. – 2020*. Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 2021.
5. Depot Boijmans Van Beuningen. "Depot Boijmans Van Beuningen". <https://www.boijmans.nl/en/depot> (pristupljeno 20. rujna 2021.).

Primitljeno: 22. rujna 2021.

RESCUING ARTWORKS IN THE MUSEUM OF ARTS AND CRAFTS AFTER THE ZAGREB EARTHQUAKE

IN March 2020, Zagreb was hit by a powerful earthquake, which along with a number of after-tremors, caused great damage to buildings in the centre of town, among which was the edifice of the Museum of Arts and Crafts.

One hundred and eighty museum objects were damaged in the quake, although just a few of them were shattered beyond repair, most of the others being able to be renovated in conservation-restoration operations. The Anka Gvozdanović building, which is managed by the museum, was also damaged in the quake. Nineteen objects were ruined in the interior of the palace in which a thousand one hundred and fifty objects are displayed appropriately to the setting.

Employees of the museum in this highly stressful and uncertain period rescued objects and repaired the damage, while being additionally faced with the Covid-19 pandemic, which only aggravated the situation. In spite of all these hardships and difficulties, the museum once again opened its doors, continuing with its exhibition work in the ground floor of the courtyard wing, in which there are rooms that were not damaged. Damage evaluation determined the dimensions of the damage, which do not permit further work inside the building. The Museum of Arts and Crafts, the most important national art and cultural history museum, faces a new turning point that will be inscribed into its history – complete renovation. Before the beginning of reconstruction works, all the museum spaces have to be vacated, which means moving over a hundred thousand objects, archives, documents, libraries and so on. Now under way is the move of the majority of the collections into premises that the city of Zagreb has assigned the museum. After that comes the moving of the whole of the inventory, after which employees will be temporarily lodged in the Museum of Contemporary Art. The first phase of renovation will be carried out with money from the EU Solidarity Fund. The renovation of the museum building to come is a new perspective onto the future, will open up possibilities for new considerations, solutions and investments in the museum with the objective of promoting our cultural heritage and preserving it for future times.

⁵ Depot Boijmans Van Beuningen, "Depot Boijmans Van Beuningen", <https://www.boijmans.nl/en/depot> (pristupljeno 20. rujna 2021.).